ISBN 9967-9511-0-5
9 789967 951105

IV ЭЛ АРАЛЫК ТҮРК ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫ КОНГРЕССИ
IV. ULUSLARARASI TÜRK UYGARLIĞI KONGRESİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi

Университеттен да артык
Bir üniversiteden öteşi...

IV ЭЛ АРАЛЫК ТҮРК ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫ КОНГРЕССИ

БАЯНДАМАЛАР ЖЫЙНАГЫ

IV. ULUSLARARASI TÜRK UYGARLIĞI KONGRESİ

BİLDİRİLER KİTABI

Бишкек - 2023 Bişkek 2023

Кыргыз-Түрк «Манас» университети
Түрк цивилизациясын изилдөө борбору

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi

IV ЭЛ АРАЛЫК ТҮРК ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫ КОНГРЕССИ БАЯНДАМАЛАР ЖЫЙНАГЫ

IV ULUSLARARASI TÜRK UYGARLIĞI KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

Түзүүчүлөр: / Editörler:

Проф., докт. Мехмет Ариф Өзербаш / Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Проф., докт. Озан Йылмаз / Prof. Dr. Ozan YILMAZ
Докт. Семих Бабатүрк / Dr. Semih BABATÜRK

Бишкек – 2023 / Bişkek - 2023

УДК 930.85
ББК 60.033
Т 64

КОНГРЕССТИН АРДАКТУУ ТӨРАГАЛАРЫ:
Проф., докт. Алпаслан ЖЕЙЛАН, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин ректору
Э.и.к. Бактыгүл КАЛАМБЕКОВА, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин биринчи проректору

KONGRE ONURSAL BAŞKANLARI:
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü
Dr. Baktıgül KALAMBEKOVA, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektör Vekili

КОНГРЕССТИН ТӨРАГАСЫ:
Проф., докт. Мехмет Ариф ӨЗЕРБАШ, Түрк цивилизациясын изилдөө борборунун жетекчиси

KONGRE BAŞKANI:
Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ, Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkez Başkanı

ТҮЗҮҮЧҮЛӨР: Проф., докт. Мехмет Ариф ӨЗЕРБАШ, проф., докт. Озан ЙЫЛМАЗ, докт. Семих БАБАТҮРК

EDİTÖRLER:
Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ, Prof. Dr. Ozan YILMAZ, Dr. Semih BABATÜRK

Т 64 IV Эл аралык Түрк цивилизациясы конгресси. Баяндамалар жыйнагы. = IV. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresi Bildiriler Kitabı. – Б.: 2023. – 740 б.

ISBN 978-9967-9511-0-5

Бул эмгек түрк цивилизациясы боюнча изилдөө жүргүзгөн жана бул тармакта актуалдуу маселелер менен бирге анын көйгөйлөрүнүн үстүндө эмгектенген илимпоздордун изилдеген маселелерин жана талкууларын камтыган баяндамалар китеби болуп саналат.

Türk uygarlığı konusunda araştırma yapan ve Türk Uygarlığı araştırmalarının güncel konuları ile sorunları üzerine fikir alış verişinde bulunan bilim insanlarının söz konusu alanda tespit ettikleri sorunları ile çözüm yollarını yansıtan bildiriler kitabıdır.

ISBN 978-9967-9511-0-5

УДК 930.85
ББК 60.033
© КТМУ, 2023

KURULLAR

ONUR KURULU

Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN – Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Musa YILDIZ – Gazi Üniversitesi Rektörü
Dr. Baktıgül KALAMBEKOVA - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektör Vekili

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ - Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkez Başkanı

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Ozan YILMAZ	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Kemal POLAT	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Alpaslan AŞIK	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Kürşad YILMAZ	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Recai DOĞAN	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ	Gazi Üniversitesi	**Türkiye**
Prof. Dr. Bekir BULUÇ	Gazi Üniversitesi	**Türkiye**
Prof. Dr. Yavuz GÜNAŞDI	Atatürk Üniversitesi	**Türkiye**
Prof. Dr. Lıaılıa MINGAZOVA	Kazan- Kazan Federal Üniversitesi	**Rusya**
Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Doç. Dr. Nezahat CEYLAN	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Doç. Dr. Askar İMANBAEV	K. Tınıstanov Isık-Göl Devlet Üniversitesi	**Kırgızistan**
Doç. Dr. Kamar ALDASHEVA	Al-Farabi Kazakh National University	**Kazakistan**
Doç. Dr. Aygul HACIYEVA	Azerbaycan Diller Üniversitesi	**Azerbaycan**
Doç. Dr. Poshsha KENJAEVA	Taşkent-Şarkşınaslık Üniversitesi	**Özbekistan**
Doç.Dr. Tahir AŞİROV	Türkmenistan İlimler Akademisi	**Türkmenistan**
Doç. Dr. Aliya KURALBAYEVA	Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi	**Kazakistan**
Doc. Dr. Marifat Khandamova	Samarqand Davlat Chet Tillar İnstituti	**Özbekistan**
Doç. Dr Zülfiyye İsmayıl	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi	**Azerbaycan**
Doç. Dr. Erkan EFİLTİ	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Doç. Dr. Leyla MİNGAZOVA	Kazan Federal Üniversitesi	**Tataristan**
Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Doç. Dr. Zafer YILMAZ	Atatürk Üniversitesi	**Türkiye**
Doç. Dr. Muhammet Hanifi ERCOŞKUN	Atatürk Üniversitesi	**Türkiye**
Öğr. Gör. Dr. Leyla BABATÜRK	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Dr. Rabia Sultan GÜNEŞ KOÇ	Milli Eğitim Bakanlığı	**Türkiye**

KONGRE SEKRETARYASI:

Dr. Semih BABATÜRK	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Buğra İNALÖZ	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Zeki OKYAY	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**
Argen CUMGALBEKOV	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	**Kırgızistan**

BİLİM KURULU

Prof. Dr. A. Kılıçbay BİSENOV, Kazakistan
Prof. Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV, Türkmenistan
Prof. Dr. Abılay AYDASOV, Kazakistan
Prof. Dr. Adalet MURADOV, Azerbaycan
Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN, Türkiye
Prof. Dr. Akhtem A. DZHELILOV, Kırım
Prof. Dr. Akimshan ARUPOV, Kazakistan
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN, Türkiye
Prof. Dr. Alla PAPTSOVA, Gagavuzya/Moldova
Prof. Dr. Almaz ŞAYHULOV, Başkurdistan
Prof. Dr. Anarkan MATKERİMOVA, Kırgızistan
Prof. Dr. Anvarbek MOKEYEV, Kırgızistan
Prof. Dr. Arber ÇELIKU, Kuzey Makedonya
Prof. Dr. Aycamal KANTÖRÖEVA, Kırgızistan
Prof. Dr. Bagdat KARPUZULI, Kazakistan
Prof. Dr. Baymirza KOJAMBERDİYEV, Kazakistan
Prof. Dr. Becet BROŞORİ, Kosova
Prof. Dr. Behçet ORAL, Türkiye
Prof. Dr. Bekir BULUÇ, Türkiye
Prof. Dr. Beyhan ZABUN, Türkiye
Prof. Dr. Cengiz ÇINAR, Türkiye
Prof. Dr. Çağatay AKENGİN, Kırgızistan
Prof. Dr. Çavuş ŞAHİN, Türkiye
Prof. Dr. Demet ÖZERBAŞ, Türkiye
Prof. Dr. Dmitri FUNK, Rusya
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN, Türkiye
Prof. Dr. Enver HALİLOVİÇ, Bosna Hersek
Prof. Dr. Evez BAYRAMOV, Azerbaycan
Prof. Dr. Erdal BAY, Türkiye
Prof. Dr. Ergin HAMZAOĞLU, Türkiye
Prof. Dr. Erkin Musurmanov, Özbekistan
Prof. Dr. Enver SARI, Türkiye
Prof. Dr. Feridun SEZGİN, Türkiye
Prof. Dr. Gabil MANAFOV, Azerbaycan
Prof. Dr. Gafitullina DİLARA, Özbekistan
Prof. Dr. Galina SMİRNOVA, Rusya
Prof. Dr. Georgiy SULT, Moldova
Prof. Dr. Gülzat TAŞKULOVA, Kırgızistan
Prof. Dr. Gıyasettin AYTAŞ, Türkiye
Prof. Dr. Gürcü ERDAMAR, Türkiye
Prof. Dr. Halil İbrahim YALIN, KKTC
Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU, KKTC
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL, Türkiye
Prof. Dr. Hayati AKYOL, Türkiye
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim TATARLI, Bulgaristan
Prof. Dr. Ilshat GAFUROV, Tataristan
Prof. Dr. İrfan MORİNA, Kosova
Prof. Dr. İhsan Seyit ERTEM, Türkiye
Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA, Türkiye
Prof. Dr. İsmail KERİMOV, Kırım
Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU, Türkiye
Prof. Dr. İsmet ÇETİN, Türkiye
Prof. Dr. İvana BANKOVA, Moldova
Prof. Dr. Jenis SADUAKASULI, Kazakistan
Prof. Dr. Kadir ARDIÇ, Kırgızistan
Prof. Dr. Kalamkas KALYBAEVA, Kazakistan
Prof. Dr. Kalipa T. ATEMOVA, Rusya
Prof. Dr. Konstantin TAUŞANCI, Moldova
Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEV, Kırgızistan
Prof. Dr. Lev P. KURAKOV, Çuvaşistan
Prof. Dr. Linar LATİPOV, Tataristan
Prof. Dr. Lıaılıa MINGAZOVA, Tataristan
Prof. Dr. Lyudmila KÖR, Moldova
Prof. Dr. Maarife HACIYEVA, Azerbaycan
Prof. Dr. Mahir HOTI, Arnavutluk
Prof. Dr. Marina TİTOVA, Rusya
Prof. Dr. Mariya YANİOGLO, Moldova
Prof. Dr. Mehmet Akif SÖZER, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Güven, Türkiye
Prof. Dr. Mehdi ELEZİ, Kosova
Prof. Dr. Mehmet KARA, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Taşpınar, Türkiye
Prof. Dr. Mehtap ÇAKAN, Türkiye
Prof. Dr. Midhat MUHARYAMOV, Tataristan
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN, Türkiye
Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU, Türkiye
Prof. Dr. Oktay AKBAŞ, Türkiye
Prof. Dr. Ömer YILAR, Türkiye
Prof. Dr. Rabia SARIKAYA, Türkiye
Prof. Dr. Rami MEMUSAJ, Arnavutluk
Prof. Dr. Roza NESEPOVA, Türkmenistan
Prof. Dr. Ruzal YUSUPOV, Tataristan
Prof. Dr. Selma YEL, Türkiye
Prof. Dr. Semra GÜVEN, Türkiye
Prof. Dr. Ş.Urpaş JANİYAZKIZI, Kazakistan
Prof. Dr. Şaban ÇETİN, Türkiye
Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR, Türkiye
Prof. Dr. Sedat KUÇİ, Kosova
Prof. Dr. Serkan Koşar, Türkiye
Prof. Dr. Sejfudin ZAHİROVİÇ, Bosna Hersek
Prof. Dr. Sergey ZAHARİYA, Moldova
Prof. Dr. Serhat BURMAOĞLU, Türkiye
Prof. Dr. Sofiya SULAK, Moldova
Prof. Dr. Svetlana ÇERVONOJE, Rusya
Prof. Dr. Süleyman RİSBAYEV, Kırgızistan
Prof. Dr. Tatyana DUDOGLO, Moldova
Prof. Dr. Temel ÇALIK, Türkiye
Prof. Dr. Tatyana RAKOVÇENA, Moldova
Prof. Dr. Turar KOYÇİYEV, Kırgızistan
Prof. Dr. Tümen SOMUNCUOĞLU, Türkiye
Prof. Dr. Botagül TURGUNBAYEVA, Kazakistan
Prof. Dr. Valentina TUGUJEKOVA, Hakasya
Prof. Dr. Vasili GAYFULİN, Tataristan
Prof. Dr. Viktor BUTANAYEV, Hakasya
Prof. Dr. Zahid MEMMEDOV, Azerbaycan
Prof. Dr. Zamira DERBİŞEVA, Kırgızistan
Prof. Dr. Vladimer PAPAVA, Gürcistan
Prof. Dr. Yusuf DOĞAN, Türkiye
Prof. Dr. Yücel ÖKSÜZ, Türkiye
Doç. Dr. Ahmet Melih GÜNEŞ, Türkiye
Doç. Dr. Anar ALİMBEKOVA, Kazakistan
Doç. Dr. Askar İMANBAYEV, Kırgızistan
Doç. Dr. Asker TURHANBAEV, Kazakistan
Doç. Dr. Aygul HACIYEVA, Azarbeycan
Doç. Dr. Azamat AKAN, Kırgızistan
Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA, Özbekistan
Doç. Dr. Elza SEMEDOVA, Azerbaycan
Doç. Dr. Emine ÖNEN, Türkiye
Doç. Dr. Genadiy KOSTOÇAKOV, Rusya
Doç. Dr. Genadiy TYUNDEŞEV, Hakasya
Doç. Dr. Kakajan JANIBEKOV, Türkmenistan
Doç. Dr. Ulbosyn KYAKBAEVA, Kazakistan
Doc. Dr. Marifat Khandamova, Özbekistan
Doç. Dr. Mehmet Emin ERENDOR, Türkiye
Doç. Dr. Milyanuşa GAİNANOVA, Tataristan
Doç. Dr. Poshsha KENJAEVA, Özbekistan
Doç. Dr. Safiye Sarıcı BULUT, Türkiye
Doç. Dr. Serhat ARSLAN, Türkiye
Doç. Dr. Süyünbek MURZAHMETOV, Kırgızistan
Doç. Dr. Tahir AŞİROV Türkmenistan
Doç. Dr. Zafer YILMAZ, Türkiye
Doç. Dr Zülfiyye İSMAYIL, Azerbaycan
Dr. Almash TURALBAEVA, Kazakistan
Dr. Karlygash Ashirkhanova, Kazakistan
Dr. Zamina ZIYAYEVA, Azarbeycan

TAKDİM

Binlerce yıllık köklü tarihleri boyunca Türkler, “Eski Dünya” olarak bilinen Avrasya ve Afrika kıtalarında milyonlarca kilometre karelik engin bir coğrafyada 100’ün üzerinde irili ufaklı devlet kurmuştur. Bunlardan İslam’a girmeden önce –bilinen tarihlerinin ilk devirlerinde- kurmuş oldukları Büyük Hun İmparatorluğu ile İslami dönemde kurmuş oldukları Büyük Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu, insanlık tarihinin kaydettiği en büyük ve kudretli siyasî oluşumlar arasında yer almıştır. Böylesine muazzam devletler kurmayı başaran Türkler, kendilerine bunu sağlayan büyük siyasî ve askerî güçleriyle tarihin pek çok döneminde dünyaya düzen veren milletlerden biri olmuştur.

Hiç kuşkusuz Türklerin dünya tarihinde önemli bir yere sahip olmasının nedeni, yalnızca büyük devletler kurmuş olmaları değil, aynı zaman büyük bir kültür ve medeniyete sahip olmalarıdır. Mevcut kaynaklar incelendiğinde Türklerin binlerce yıllık geçmişinde, kültür ve uygarlık tarihine katkıda bulunan ender milletlerden biri olduğu açıkça görülebilir. Uygarlık sınıflamaları nasıl yapılırsa yapılsın Türk uygarlığı her sınıflandırmada mutlaka yer alır. Bu, kendi öz kültüründen hareketle oluşturulan bir uygarlıktır. Bu, pek çok felaketler yaşamasına rağmen ayakta kalabilen bir milletin oluşturduğu, Orta Asya’da başlayıp dünyanın çeşitli coğrafyalarında gelişerek büyüyen bir kültür ve uygarlıktır. Bu, Orta Asya’da başlayıp Anadolu ve Balkanlarda zirveye çıkan ve 15. yüzyıldan itibaren daha görünür olmaya başlayan Batı toplumlarını etkileyen bir kültür ve uygarlıktır.

Milletlerin ve toplumların hayatlarında tarihî bakımdan şüphesiz eğitim ve kültür iki önemli kavramdır. Milletlerin bağımsızlığında, millî birliğinin ve bütünlüğünün sağlanmasında, nesiller arasındaki bağların devam ettirilmesinde eğitim ve kültür büyük rol oynamaktadır. Türk dünyasının parçalanmasına neden olan temel unsurların başında, Türk topluluklarının birliğinin temelini oluşturan kültür ve bunun aktarılmasını ve yenilenmesini sağlayan eğitimin devşirilmesidir. Bu sürecin neticesi ise mikro milliyetçilikler, kendi tarihinden ve kültüründen kopuşlardır. Dolayısıyla Türk milletinin aynı tarihten, dinden, dilden, kültürden geldiğini yeniden fark etmesini, anlamasını sağlayacak itici güç, yine eğitim ve kültür olacaktır.

Teknolojinin gelişmesiyle Türk Dünyasında yaşayan kardeş halkların sahip oldukları kültürel değerleri daha yakından takip etmekte ve içselleştirdikleri görülmektedir. Bu değerli oluşuma günümüzde Üniversitemizin de parçası olduğu Türk dünyasıyla ilgili temel eğitim ve kültür boyutunda uluslararası oluşumu bilimsel açıdan değişik yönleriyle ele alarak, dördüncüsünün gerçekleştirilmesiyle düzenli hale gelen Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresinin ana teması Türk dünyasındaki Eğitim ve Kültür olarak seçilmiştir.

Üniversitemiz Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi (TUAUM) tarafından gerçekleştirilen **“Türk Dünyasında Eğitim ve Kültür”** konulu **IV. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresi**nin amacı, Türk uygarlığı konusunda araştırma yapan bilim insanları bir araya getirilmesini, Türk Uygarlığı araştırmalarının güncel konuları ve sorunları üzerine fikir alışverişinde bulunmalarını ve tespit edilen sorunların çözüm yollarını belirlenmesini sağlamaktır.

Elinizdeki eser, IV. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresinde sunulan birbirinden özgün bildirileri içermektedir. Kitabın oluşmasına bildirileri ile katkı sağlayan katılımcılara, kitabın editörlerine ve eserin basımında katkı sağlayan herkese teşekkür ediyorum. Okuyanı bol olsun.

Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN
Rektör

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 6
İÇİNDEKİLER 7

I БӨЛҮМ ТИЛ I. BÖLÜM DİL

БІРЫҢҒАЙ ТҮРКОЛОГИЯЛЫ-ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ КОРПУСТЫ ҚҰРАСТЫРУ ХАҚЫНДА 11
«ҚАРА» СӨЗІНІҢ СЕМАНТИКАЛЫҚ ВАЛЕНТТІЛІГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ КОНЦЕПТУАЛДЫ МАҒЫНАСЫ 19
WATTPAD UYGULAMASINDA *TEXTING* ETİKETLİ TÜRKÇE ESERLER 24
ТІЛДІК САНАҒА СЫРТҚЫ ТІЛДІК ЖӘНЕ ІШКІ ТІЛДІК ФАКТОРЛАРДЫҢ ЫҚПАЛЫ 31
TÜRKÇE DEYİMLERİN ÇEVİRİ SORUNU VE ONLARIN GOOGLE ÇEVİRİLERİ HAKKINDA (KIRGIZ TÜRKÇESİ ÖRNEĞİNDE) 36
ТҮРК ТИЛИНДЕГИ ЖӨНДӨМӨ ПАРАДИГМАСЫНА КОЛДОНУЛГАН ТЕРМИНДЕРДИН КӨП ТҮРДҮҮЛҮГҮ 62
QIPÇAQ QRUPU TÜRK DİLLƏRİNİN AZƏRBAYCAN DİLİNİN NAXÇIVAN ŞİVƏLƏRİ İLƏ ORTAQ XÜSUSİYYƏTLƏRİ 68
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ SÖZDİZİMİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN KAYNAKÇA ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ 78
ОРТА ҒАСЫР ЖАЗБА ЕСКЕРТКІШТЕРІНДЕГІ ӘУЛИЕ ЕСІМДЕРІ 86
ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСНОВНЫЕ СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ ТЕРМИНОВ В СФЕРЕ БИЗНЕСА В КАЗАХСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ 93
БЕЛСЕНДІЛІК ПЕН МОТИВАЦИЯ: БЕЙІМДЕЛГЕН МӘТІНДЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУ 100
LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTER OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN KAZAKH, KYRGYZ, TURKISH LANGUAGES 107
ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ЖАҢА ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЖАСАЛУ ЖОЛДАРЫ 113
THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF TURKISH TERMINOLOGY 118
RUH VE DIL 123
MUHAMMAD YUSUF SHE’RIYATIDA QUSH NOMLARI USLUBIY VOSITA SIFATIDA (“qaldirg‘och”, “bulbul” va “to‘ti” asosida) 126
ҚАЗАҚ, НОҒАЙ ТІЛДІК САБАҚТАСТЫҒЫНЫҢ ТОПОНИМИЯДАҒЫ КӨРІНІСІ 129
ЖАЛПЫТҮРКІЛІК ФРАЗЕМАЛАР – ТҮРКІ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ОРТАҚ БЕЛГІСІ 134
ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ҰЛТТЫҚ КОРПУСЫНЫҢ МӘДЕНИ-РЕПРЕЗЕНТАТИВТІ ІШКОРПУСЫНДАҒЫ ЭТНОМӘДЕНИ БЕЛГІЛЕНІМДЕР ӘЗІРЛЕМЕСІ 140
ТҮРКІТАНУ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ АРМЯН-ҚЫПШАҚ ТІЛІНІҢ ЗЕРТТЕЛУІ 146
O‘ZBEK TILIGA ARAB TILIDAN O‘ZLASHGAN TERMINLARNING LEKSIK-SEMANTIK, ETIMOLOGIK TAHLILI XUSUSIDA 154
АЙРИМ ҚАБИЛА, МИЛЛАТ ВА ХАЛҚҚА МАНСУБ ЖОЙ НОМЛАРИ ХУСУСИДА (Наманган вилояти топонимлари мисолида) 160

II БӨЛҮМ АДАБИЯТ 2. BÖLÜM EDEBİYAT

«ҚАҺАР» РОМАНЫН УАҚЫТ ПЕН КЕҢІСТІК КАТЕГОРИЯСЫ АЯСЫНДА ОҚЫТУ 167
MİT, SANAT VE FELSEFE: DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK ÖRNEĞİ 172
ТӨЛЕН ӘБДІКҰЛЫ ПРОЗАСЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЗМ 182
АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ КОННОТАЦИЯСЫ 186
ҚАЗІРГІ ЛИРИКАЛЫҚ ПРОЗАДАҒЫ ПСИХОЛОГИЗМ 192
MEMMED İSMAİL’İN ŞİİRLERİNDE “ÖZLEM” TEMASININ ANALİZİ 196
İŞLEVSEL KURAM BAĞLAMINDA ANADOLU VE KIRGIZ MASALLARININ EĞİTİMSEL İŞLEVLERİ 203
КАДЫ БУРХАНЕДДИНДИН ТУЙУГ ЫРЛАРЫНДА КЫРГЫЗ ТИЛИНЕ МҮНӨЗДҮҮ МҮЧӨЛӨР 211
JADID ADABIYOTI LEKSIKASINI KVANTITATIV TAHLIL QILISH ASOSLARI 218
TURKIY XALQLAR ADABIYOTIDA MUALLIF VA BOSH QAHRAMON SHAXSIYATIGA XOS XUSUSIYATLAR 221

XVIII-XIX ASR O‘ZBEK SHOIRALARI SHE’RIYATINING IRFONIY TAKOMILI 224
MYSTICAL PERFECTION OF THE POETRY OF UZBEK FEMALE POETS OF THE 18TH-19TH CENTURIES 230
NEDÎM VE ŞEYH GÂLİB’İN ÇAĞATAY TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ İKİ GAZELİ ÜZERİNE BAZI TESPİTLER 235
ЭГЕМЕНДҮҮЛҮК МЕЗГИЛИНДЕГИ ТҮРКМӨН АДАБИЯТЫ. ЭРКИНДИК ДООРУНДАГЫ ИЛИМИЙ ИЗИЛДӨӨЛӨР ЖАНА СЫН-ПИКИРЛЕР, АДАБИЙ КОТОРМОЛОР 240
«СЕЙТЕК» ЭПОСУНДАГЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫК ПОРТРЕТТИК СҮРӨТТӨӨЛӨР ЖАНА ПОРТРЕТ МАСЕЛЕСИ 248

III БӨЛҮМ МАДАНИЯТ ЖАНА ТАРЫХ 3. BÖLÜM KÜLTÜR VE TARİH

KIRGIZ KÜLTÜRÜNDE DEMONİK BİR VARLIK: *ALBARSTI*/ALBASTI 254
TÜRK DÜNYASINI BEKLEYEN YAKIN TEHLİKE: ŞEKİLCİ DİN ANLAYIŞI ve TARİHİ KÖKENLERİ 260
EBEVEYNLERİN BEKLENTİLERİ VE ERGENLERDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ: ERGEN GÖRÜŞLERİ 265
MUSULMON SHARQI MINTAQASIDA ZULLISONAYNLIK AN’ANASINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI 280
TURKIY-O‘ZBEK MUMTOZ SHE’RIYATI SHOIRI HUSAYN BOYQARO – HUSAYNIY IJODI BOTIRXON VALIXO‘JAYEV TALQINIDA 287
TİMURLULAR DÖNEMİNDE TARİHİ KOŞULLAR VE ZÜLLİSANEYN GELENEĞİ 292
ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И КУЛЬТУРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ: ЕДИНСТВО И ПРОТИВОПОЛОЖНОСТЬ 297
XIX КЫЛЫМДА ОСМОН МАМЛЕКЕТИНИН ТҮРКСТАН ХАНДЫКТАРЫНА ЖАСАГАН ДИПЛОМАТИЯЛЫК САЯСАТЫ 309
KIRGIZİSTAN’DA YAYGIN OLARAK TÜKETİLEN KIMIZIN ÖRFTEKİ VE İSLAM HUKUKUNDAKİ DURUMU 315
KTMÜ ABDÜLKERİM SATUK BUĞRA HAN CAMİİ’NDE BULUNAN YAZILI SÜSLEMELER 322
СУФИЗМ ЖАНА КЫРГЫЗ МАДАНИЯТЫ 345
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI’NIN TÜRK DÜNYASI İŞBİRLİĞİNİN GELİŞMESİNDEKİ ROLÜ 353
ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN DİL KULLANIM ÖZELLİKLERİ VE SOSYO-KÜLTÜREL HAYATA YANSIMALARI: KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ. 362
KIRGIZ ATASÖZLERİNİN AYET ve HADİSLERLE UYUMU 398
СЫР БОЙЫ АҚЫНДАРЫНЫҢ ӘДЕБИ МҰРАСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР 417
БЕЙВЕРБАЛДЫ АМАЛДАРДЫҢ ӘДЕТ-ҒҰРЫП, САЛТ-ДӘСТҮРДЕГІ КӨРІНІСІ 422
ТҰБІР МЕН МАҒЫНАНЫҢ ӨЗГЕРУІНЕ КӨНЕЛЕНГЕН СЕПТІК ЖАЛҒАУЛАРЫНЫҢ ӘСЕРІ 428
İŞGAL YILLARINDA KIRIM TARİHİ ARAŞTIRMALARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME 434
ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ ТАМАҚТАНУ ДӘСТҮРІНІҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ БЕЙНЕСІ ФРЕЙМ РЕТІНДЕ. 442
TUVALARDA VE KIRGIZLARDA ŞAMANİZM ETKİLERİNİN “TÖREEN ÇURTTAN IRAKKA” VE “MANAS DESTANI” ÖRNEKLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI 447
TÜRK KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN BİR UNSUR OLARAK GIDA SİSTEMİ 459
HAZAR DÖNEMİ SANATI ÜZERİNDE GÖKTÜRK DÖNEMİ SANATI ETKİLERİ* 464
TÜRK DÜŞÜNCESİNDE MÜZİĞİN ÖNEMİNİ NİETZSCHE İLE DÜŞÜNMEK 473
ORTA ÇAĞDA AZERBAYCAN’IN KÜLTÜREL DURUMU 479

IV БӨЛҮМ БИЛИМ БЕРҮҮ 4. BÖLÜM EĞİTİM

КӨЧМӨН КЫРГЫЗ КООМУНУН БАЛА ЖАНА АЛАРДЫ ТАРБИЯЛОО БААЛУЛУКТАРЫ 484
METHODOLOGY OF USING MASS MEDIA MATERIALS TO DEVELOP STUDENTS’ COMMUNICATION SKILLS IN LEARNING ENGLISH LANGUAGE AT B2, C1 LEVEL 493
TÜRK DÜNYASINDA GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİNDE ETNİK DERSLERİN ÖNEMİ 500
KIRGIZİSTAN VE TÜRKİYE EĞİTİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI (OKUL ÖNCESİ BAZINDA) 509
TÜRK DEVLETLERİNDE İKLOKUL, ORTAOKUL VE LİSE DÜZEYLERİNDE REHBERLİK VE PSIKOLOJİK DANIŞMANLIK UYGULAMALARININ İNCELENMESİ 518
MODERN PEDAGOGICAL TRENDS IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE THROUGH MUSIC 525
THE IMPORTANCE OF USING ADAPTED LITERARY TEXTS IN TEACHING READING 531
THE FEATURES OF E-TEXTBOOKS İN EDUCATİONAL PROCESS 537
PROSPECTS AND FEATURES OF CHATBOTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS 544

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ 552
DİJİTAL OYUN OYNAMA TUTUMU ve AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ 557
OKUL MÜDÜRLERİNİN ÖĞRETİMSEL LİDERLİK ROLLERİ: ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI BİR İNCELEME 565
КӨЧМӨН КЫРГЫЗ КООМУНДА ЫРЧЫЛЫК МУЗЫКАЛЫК ӨНӨРГӨ ҮЙРӨТҮҮНҮН “УСТАТ ШАКИРТ” СИСТЕМАСЫ 571
КЫРГЫЗ КАГАНТЫНДАГЫ БИЛИМ ЖАНА ТАРБИЯ ТУУРАСЫНДА 577
FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN LABORATUVAR GÜVENLİĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCE VE BİLGİ DÜZEYLERİ 582
ПРАКТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИНКЛЮЗИВНОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ ОСОБЫМИ НУЖДАМИ 591
ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ И ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНУЮ СИСТЕМУ 605
ORTAÖĞRETİM İNGİLİZCE DERS ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ 615
DERSE KATILIM ALIŞKANLIKLARININ MATEMATİK BAŞARISINA ETKİSİ 625
İLKOKULLARDA SANAT DESTEKLİ MATEMATİK EĞİTİMİ 636
TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO ADULTS WITH HEARING IMPAIRMENT 642
CHALLENGES FACED BY EFL TEACHERS 652
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN ETKENLERİN BELİRLENMESİ[1] 656
EĞİTİMDE KAYNAŞTIRMA VE BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 664

V БӨЛҮМ КОММУНИКАЦИЯ 5. BÖLÜM İLETİŞİM

24 OCAK 1980 KARARLARININ TELEVİZYON REKLAMCILIĞINDAKİ YANSIMALARI 674
KÜRE-YERELLEŞME BAĞLAMINDA AZERBAYCAN’DA COCA COLA REKLAMLARI 685
ORTA ASYA ÜLKELERİNİN ULUSLARARASI MEDYADAKİ TEMSİLİ 694
EKREM İMAMOĞLU’NUN HAPİS KARARININ GAZETE HABERLERİNDEKİ SUNUMU: SÖZCÜ VE YENİ ŞAFAK ÖRNEĞİ 713
ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ ТЕЛЕБАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ: ЖАҢАЛЫҚТАР, СҰХБАТ ЖӘНЕ ТОК-ШОУ 724
КЕҢЕСТІК КЕЗЕҢДЕГІ МОЛДА-ИШАНДАРДЫҢ ҚҰҒЫНДАУДАҒЫ БАСПАСӨЗДІҢ РӨЛІ (1920-1936 жж.) 731

СҮРӨТТӨР FOTOĞRAFLAR 736

Tacikistan Cumhuriyeti Dış Politikası (2015). Tacikistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararnamesi.
Uulu, T. E., & Öğüt, H. (2020). Orta Asya Ülkelerinin Tarımsal Mekanizasyon Düzeylerinin İncelenmesi. Tarım Makinaları Bilimi Dergisi, 15(1), 1-6.
Yıldırım, Y. (2022). 21. yüzyılda bölgesel ve küresel aktörlerin Orta Asya siyaseti. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(4), 1070-1073. https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1101730
Бор, А. (2016). Туркменистан: власть, политика и петро-авторитаризм. Программа по России и Евразии. Chatham House, The Royal Institute of Affairs.
Махмудов Р. (2021). Внешняя политика современного Узбекистана. Россия и новые государства Евразии, № I (L) , сс. 121-134. https://doi.org/10.20542/2073-4786-2021-1-121-134
https://www.chinadaily.com.cn/
https://www.aa.com.tr/ru
https://russian.rt.com/

EKREM İMAMOĞLU'NUN HAPİS KARARININ GAZETE HABERLERİNDEKİ SUNUMU: SÖZCÜ VE YENİ ŞAFAK ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Aydın Yeşilyurt[146]
Arş. Gör. Zeki Okyay[147]

Özet

Bu çalışmada Ekrem İmamoğlu hakkında verilen hapis kararının Sözcü ve Yeni Şafak Gazetelerinde ele alınış biçimleri araştırılmıştır. A) Gazetelerin kendilerini ideolojik olarak konumlandırma biçimleriyle konu hakkında haber yapma arasında bir ilişki bulunmakta mıdır? ana sorunsalından hareketle, b) hapis kararını ne kadar sıklıkla gündemlerine taşımışlardır? c) haberlerini hangi kavramlar ve dil yapısı üzerinden kurgulamışlardır? alt soruları analiz edilmiştir. Kararın çıktığı ilk tarih olan 14.12.2022 ile 31.12.2022 tarihleri arasında her iki gazetenin web sitelerinden konuyla alakalı yaptıkları toplam 171 haber web collecter yöntemiyle veri olarak toplanmıştır. Hem nitel hem de nicel olarak karma yöntem benimsenen çalışmada veriler Maxqda 2022 paket programıyla analiz edilmiştir. Analizler objektif bir dille yapılmış, olay ve yorum farkına gidilerek tarafsız davranılmıştır. Buna göre; Sözcü Gazetesi konuya ilişkin kararın çıktığı ilk gün olmak üzere günlük ortalama 7 haber yaparken, Yeni Şafak Gazetesi olaya ilişkin ilk haberini kararın çıktığı 14 Aralık tarihinden iki gün sonra ve günlük ortalama 3 haberle yaptığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gazete Haberleri, İçerik Analizi, Söylem, Sözcü ve Şafak Gazetesi

READİNG EKREM İMAMOĞLU'S PRİSON DECİSİON FROM NEWSPAPER NEWS: THE EXAMPLE OF SÖZCÜ AND YENİ ŞAFAK NEWSPAPER

Abstract

In this study, the way the prison sentence given against Ekrem İmamoğlu was covered in Sözcü and Yeni Şafak Newspapers was investigated. A) Does the way newspapers position themselves ideologically affect the way they report on the subject? Based on the main problematic, b) how often did they bring the prison decision to their agenda? c) On what concepts and language structure did they construct their news? sub-questions were analyzed. Between 14.12.2022, the first date of the decision, and 31.12.2022, a total of 171 news related to the subject from the websites of both newspapers were collected as data using the web collector method. In the study, which adopted both qualitative and quantitative mixed methods, the data were analyzed with the Maxqda 2022 package program. The analyzes were made in an objective language, and the events and interpretations were noticed and treated impartially. According to this; While Sözcü Newspaper made an average of 7 news stories per day, on the first day the decision was made, it was determined that Yeni Şafak Newspaper made its first news about the incident two days after the decision was made on December 14, with an average of 3 news per day.

Key Words: Newspaper News, Content Analysis, Discourse, Sözcü and Şafak Newspaper

Giriş

Dilsel pratiklerin kullanılma biçimleri (Karaduman, 2017, s. 33) olarak da açıklanan söylem; "dilin bireysel kullanımını incelemek, bir bütünsel yapı olarak kişilerin konuştukları ve yazdıklarının iletişim değeri açısından taşıdığı işlevleri değerlendirmek, betimlemek ve ortaya koymak" anlamına gelmektedir (Günay, 2018, s. 19). Medyanın bilhassa haber üretim ve aktarım aşamalarında gerçekliğe yönelik sergiledikleri "ideolojik tavrı" hakkında çeşitli yaklaşımların varlığından bahsedilmektedir. Liberal çoğulculara göre medya yalnızca gerçekliği aktarmaktadır. Ekonomi-politik kuramcılara göre ise medya mevcut realiteyi olduğu gibi aktarmamakta, mevcut gerçeği kendi ekonomi-politik çıkarları doğrultusunda yeniden üreterek yeni bir gerçekliği sunmaktadır. Yani medya haber içeriğini oluşturan kodları kendi ideolojisi doğrultusunda yeniden yorumlamaktadır. (ARIK, 2009, s. 241). Söylem boyutunda incelendiğinde, izleyicinin hangi konu hakkında ve ne konuşacağına etkide bulunan ve bir grubun üyelerinin köklü inançları olarak ta nitelendirilen ideoloji; "bir grubun kimliği, toplumdaki yeri, ilgileri ve amaçları, diğer gruplarla olan ilişkileri yeniden üretimleri ve doğal ortamları gibi karakteristik özellikleriyle ilişkili olan toplumsal olarak paylaşılan inançlardan

[146] Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, ORCID: 0000-0003-3136-2437, e-mail: aydn.yslyrt@gmail.com
[147] Arş. Gör. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi ORCID: 0000-0002-9507-9414, e-mail: zeki.okyay@manas.edu.kg

oluşmaktadır" (Dijk, 2020, s. 15-22). Birbiriyle bağdaşmayan ve çok kullanışlı bir yapıya sahip olması dolayısıyla ideolojinin tek, genel geçer bir tanımının yapılamayacağını ve ideolojinin dil ile değil söylem ile ilgili bir mesele olduğunu belirten Eagleton (Eagleton, 2020) ideolojinin gerçek durumları dönüştürecek tarzda çalıştığını ifade etmektedir. Çünkü ideoloji toplumu bir arada tutan bir durum değil, egemen sınıfın bütünlüğünü açıklayan açıklayan kavram olarak düşünülmektedir (Sancar, 2020, s. 78). Söz konusu çalışmada üretilen haberlerin niceliksel boyutlarının yanı sıra nitel olarak tercih edilen kavramların söz dizimi üzerinden dil yapıları analiz edilmiştir. Araştırması yapılan haber türü politik haber kategorisinde konumlandırılmaktadır. Bu doğrultuda politik söylem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Politik söylem çözümlemesinin esas amaçlarından biri; dil seçiminin belirli politik etkiler için yönlendirildiği yöntemleri araştırmak için kullanılmaktadır. Dilbilgisi, dil yapısı, kullanılan zamirler, söz diziliş biçimleri bu yöntemle analiz edilebilmektedir (Wilson, 2020). Söylemi; toplumsal pratik, söylemsel pratik (metin üretimi, dağıtımı ve tüketimi), metin ve özgün söylemin çözümlenmesi olarak üç ögenin bileşimi olarak gören Fairclough (Fairclough, 2020); sözcüksel anlamların önemli olduğunu fakat, tutarlılık, metafor, varsayım, gönderim gibi anlamın bütün yönlerinin de aynı şekilde öenli olduğunu ifade etmektedir.

Medya nesnel gerçeklik anlayışını ve algılamamızı etkilemiş ve değiştirmiştir (Karaduman, 2007, s. 54). Bu doğrultuda haber metinlerinde sözcüklerin birer saf anlam taşıyıcı olmayıp güç ve iktidar sahipleri tarafından oluşturulan söylemi temsil etmede aktif rol oynadığını dile getiren İnal; kapalı yapıya sahip olan haber metinlerinin analiz noktasında söylem analizi yönteminden yararlanılabileceğini ifade etmektedir (İnal, 1996). Çünkü haber metinleri "örtük söylemin anlaşılmasını" zorlaştırmaktadır (Karaduman, 2011, s. 362). Medya haberlerini kendi ideolojik süzgecinden geçirmek ister çünkü toplumsal bellekte istediği anlam inşasının oluşturulmasında dayanak oluşturmaktadır (İrvan, 2014). Eleştirel çalışmalara göre ideoloji; metinlerin yorumlanmasını amaçlamaktadır (Küçük, 1999). Bu çalışmada da haber metinlerinin anlatı yapısı yorumlanmıştır. Dijk haber anlatısını sentaktik ve semantik olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Haber Sentaksı, kullanılan cümlelerin gramatik yapılarına, semantik ise; sözcüklerin, cümlelerin ve dolayısıyla bütün söylemin anlamına karşılık gelmektedir (Özer, 2012, s. 137).

Metot

Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini Türkiye'de yayın yapan gazeteler oluştururken örneklemini Sözcü ve Yeni Şafak Gazeteleri oluşturmaktadır. Farklı ideolojilere sahip olmaları, Türkiye'de yüksek tiraja sahip olmaları, takipçi ve okur kitlesinin de ayrıca yüksek oluşu Sözcü ve Yeni Şafak Gazetelerinin örneklem olarak tercih edilmelerinin altında yatan sebepleri oluşturmaktadır. Burada olasılıksız örnekleme türlerinden biri olan amaçlı örnekleme türü tercih edilmiştir. Buna göre araştırmacı amacına uyan örneklemi seçmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun hapis kararının alındığı 14.12.2022 ile 31.12.2022 tarihleri arasında Sözcü ve Yeni Şafak Gazetelerinde konuyla ilgili çıkan tüm haberler çalışmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda Sözcü Gazetesinde 127, Yeni Şafak Gazetesinde 44 toplamda yayımlanan 171 haber analiz sayısını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında verilen hapis cezasının Sözcü ve Yeni Şafak Gazeteleri tarafından günlük olarak kaç kez haberleştirildiği, en sık tercih edilen kelimelerin neler olduğunu, kullanılan dilin etken ve edilgen yapısının nasıl olduğunu ortaya koymak çalışmanın amaçlarını oluşturmaktadır. 2023 seçimlerine doğru gidilen süreçte ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisine (CHP) ait İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında verilen hapis kararının basında ne denli yer aldığı ve nasıl aktarıldığı üzerinden söylem araştırması yapan bu çalışma elde edeceği verilerle literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analiz Yöntemi

14.12.2022 ile 31.12.2022 tarihleri arasında Sözcü ve Yeni Şafak Gazetelerinin web sitelerinde "Ekrem İmamoğlu'nun hapis kararıyla ilgili" tüm haberler, Maxquda paket programı üzerinden Web Collecter yöntemiyle toplanmıştır. Toplanan veriler Maxquda 2022 paket programıyla analiz edilmiştir. Araştırmada hem nicel hem de nitel içerik analiz kullanılarak karma yöntem tercih edilmiştir. Çalışmada gerçekleştirilen nicel içerik analizi bağlamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

A.S. 1: Hapis kararı her iki gazetede günlük ve toplamda kaç kez haberleştirilmiştir?

A.S. 2: Her iki gazetenin haberlerinde en sık kullandığı kelimeler tercihen nelerdir? Maxquda uygulaması üzerinden kelime bulutları oluşturularak nicel analiz gerçekleştirilmiş ve bulgular elde edilmiştir.

Çalışmada gerçekleştirilen nitel içerik analizi bağlamında aşağıdaki soruya yanıt aranmıştır:

A.S. 3: Her iki gazete haberleri ifade ediş biçimini nasıl oluşturmaktadır?

Maxquda uygulaması üzerinden etkileşimli kelime ağacı modelleme yoluyla nitel analiz gerçekleştirilmiş ve bulgular elde edilmiştir. Bulguların analizi sırasıyla her iki gazete üzerinden karşılaştırılmalı olarak yazılmıştır. Elde edilen veriler sonuç kısmında tartışılmıştır.

Nicel Bulgular

Tablo 1 Hapis Kararının Her İki Gazetede Günlük ve Toplamda Haberleştirilme Sayıları

Haber Tarihi	Sözcü	Yeni Şafak
	Haber Sayıları	
14.12.2022	26	0
15.12.2022	36	9
16.12.2022	13	5
17.12.2022	11	5
18.12.2022	5	7
19.12.2022	7	4
20.12.2022	3	3
21.12.2022	5	1
22.12.2022	3	1
23.12.2022	2	3
24.12.2022	2	2
25.12.2022	1	0
26.12.2022	1	0
27.12.2022	0	0
28.12.2022	3	2
29.12.2022	5	2
30.12.2022	2	0
31.12.2022	2	0
TOPLAM	**127**	**44**

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında hapis kararının verildiği 14 Aralık tarihine bakıldığında Sözcü Gazetesinin konuyla ilgili 26 haber yaptığı Yeni Şafak Gazetesinin ise hiç konuyu gündemine taşımadığı görülmektedir. Alınan karardan bir gün sonra 15 Aralık'ta Sözcünün konuyla ilgili haber sayısını 36'ya yükselttiği görülürken Yeni Şafak Gazetesinin 9 haber yaptığı görülmektedir. İmamoğlu'nun hapis kararıyla ilgili Sözcü gazetesi 18 gün içerisinde 127 haber yaparken Yeni Şafak Gazetesi 44 haberle içerik üretmiştir.

Tablo 2 Her İki Gazetenin En Sık Kullandığı 20 Kelime

Sözcü		Yeni Şafak	
Sözcük	**Frekans**	**Sözcük**	**Frekans**
İmamoğlu	1515	İmamoğlu	420
İBB	644	Başkanı	256
Erdoğan	366	Hapis	167
Kılıçdaroğlu	313	CHP	158
Karar	276	Akşener	143
Yasak	217	Kılıçdaroğlu	136
Başkanı	190	İBB	126
Soylu	187	Parti	119
Hakaret	178	Cumhurbaşkanı	111
Yargı	169	İstanbul	111
Mahkeme	144	Erdoğan	109
Ceza	139	Saraçhane	93
İddiasıyla	108	Siyasi	92
İstemi	63	Hakaret	82
İstinaf	41	Soylu	80
Gerekçesiyle	38	Üyelerine	71
Yargılandığı	34	İddiasıyla	68
İddianamede	32	Soruşturma	67
Cumhurbaşkanı	27	Hâkim	65
Sevinç	23	Ceza	38

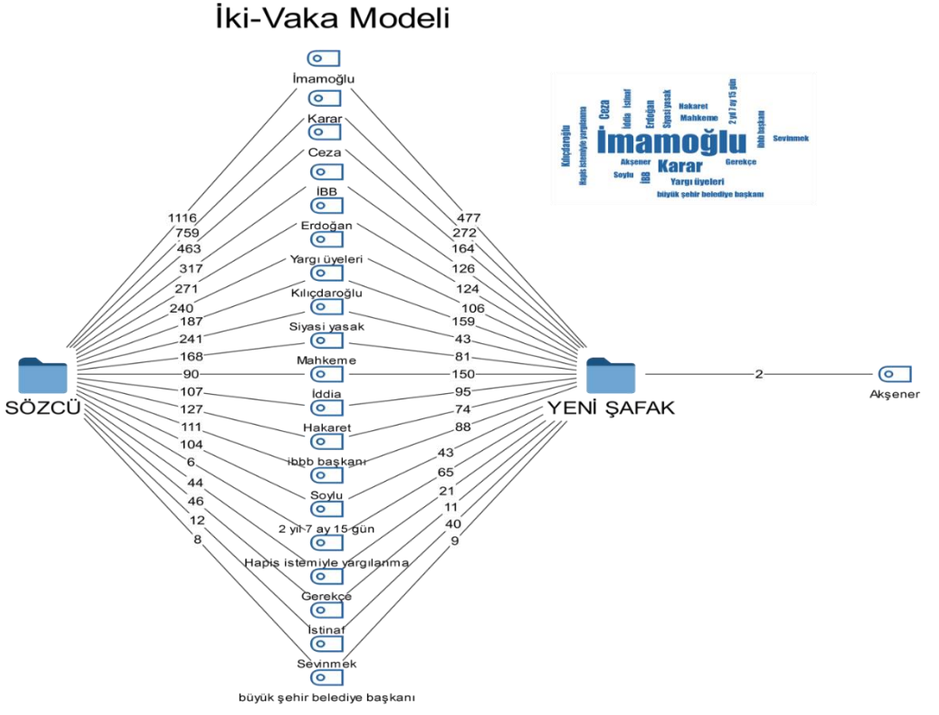
Sözcü ve Yeni Şafak gazetelerinin Ekrem İmamoğlu'nun hapis kararıyla ilgili haberlerinde en çok kullandıkları kelime listesi Tablo 2'de verilmiştir. Bulgular Maxquda programında "sözcük Frekansı" yardımıyla elde edilmiştir. Her iki gazetede de yer alan toplam 20102 sözcük içerisinden seçilmiştir. Anlamlı sonuç elde edebilmek için bağlaçlar (de, dai ile vb.), rakamlar gibi kavramlar arama motorundan hariç tutulmuştur. Buna göre her iki gazete de haberlerinde yüksek sayıda haberin aktörü olarak Ekrem İmamoğlu'nu kullandığı, haberin sunumunda diğer siyasi kişilere de yer verdiği görülmektedir. Tablo incelendiğinde en sık kullanılan kelimelerin haberi özetleyen sözcük kavramları olduğu saptanmaktadır.

Tablo 3 Kodlanan Kelime Bulutu

Nicel olarak en sık kullanılan 20 kelimenin dışında, belirlenen tarihler aralığındaki her iki gazeteye ait haberlerin tümü incelenerek yazar tarafından haber merkezinde yer aldığı düşünülen kelime kodları oluşturulmuştur. Kodlar "bağlamı-içinde-kelime" yoluyla, sonuna yıldız(*) eklenerek (Türkçe sondan eklemeli bir dil yapısına sahip olduğu için hiçbir kelimeyi kaçırmamak adına bu yol izlenmiştir) aranmıştır. Tablo 3'te bu kodlar kelime bulutu halinde verilmiştir. Niteliksel yorumlamalar bu kodlar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

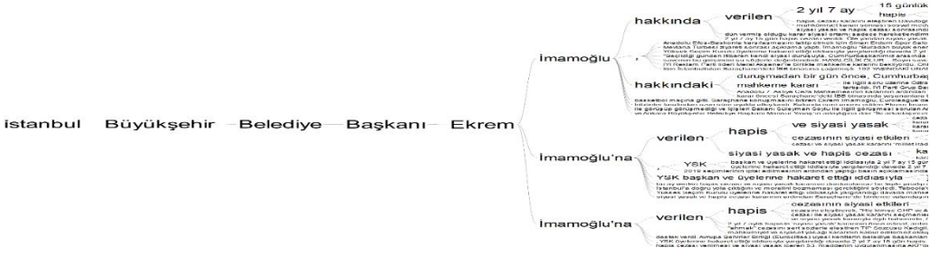
Tablo 4 Belirlenen Kodların Her İki Gazetede Kullanılma Sayısı

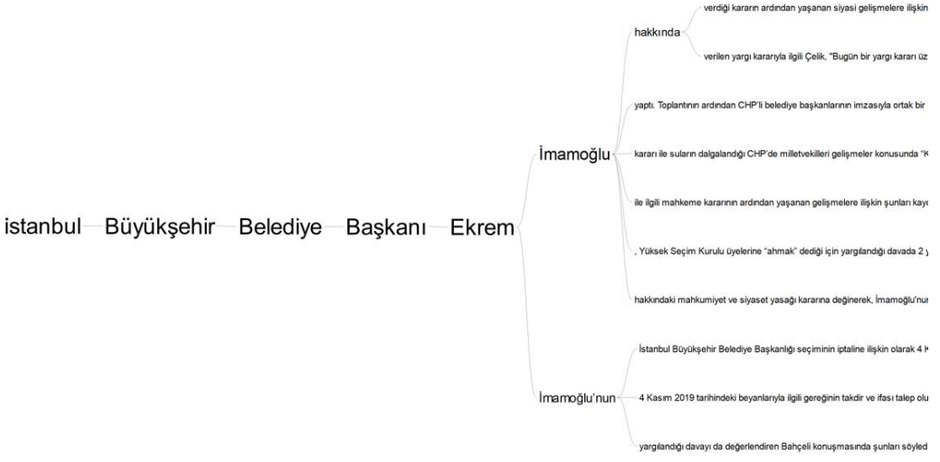
Kodlanan kavramlar incelendiğinde haberin aktörü olarak İmamoğlu yüksek sayıda ifade edilmiştir. "İmamoğlu, karar, ceza, İBB, Erdoğan, Yargı Üyeleri, Kılıçdaroğlu, siyasi yasak, iddia, hakaret, İBB Başkanı, Soylu, hapis istemi, gerekçe" kavramları Sözcü Gazetesi tarafından sık kullanılırken, "mahkeme, istinaf, sevinmek" kavramları Yeni Şafak Gazetesi tarafından en sık kullanan kavramları temsil etmektedir.

Nitel Bulgular

Tablo 5 Etkileşimli Kelime Ağacı: "İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem…" (Sözcü)

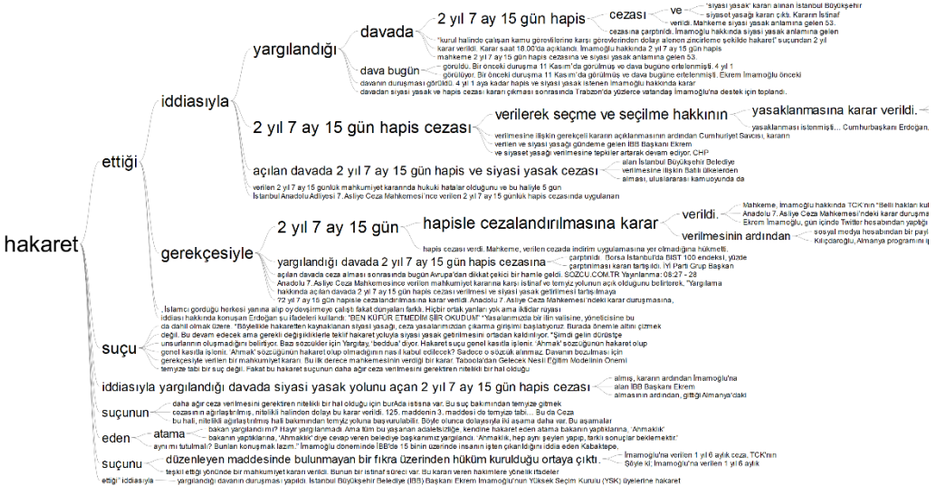

Tablo 5 Etkileşimli Kelime Ağacı: "İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem…" (Yeni Şafak)

"İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu" sıfatının her iki gazete tarafından ne sıklıkla kullanıldığını gösteren tablo (5) incelendiğinde, Sözcü gazetesinin İmamoğlu'nu nitelendirirken çok sık başvurduğu, Yeni Şafak Gazetesinin ise kullanmayı daha az tercih ettiği görülmektedir.

Tablo 6 Etkileşimli Kelime Ağacı: "Hakaret…" (Sözcü)

Tablo 7 Etkileşimli Kelime Ağacı: "Hakaret…" (Yeni Şafak)

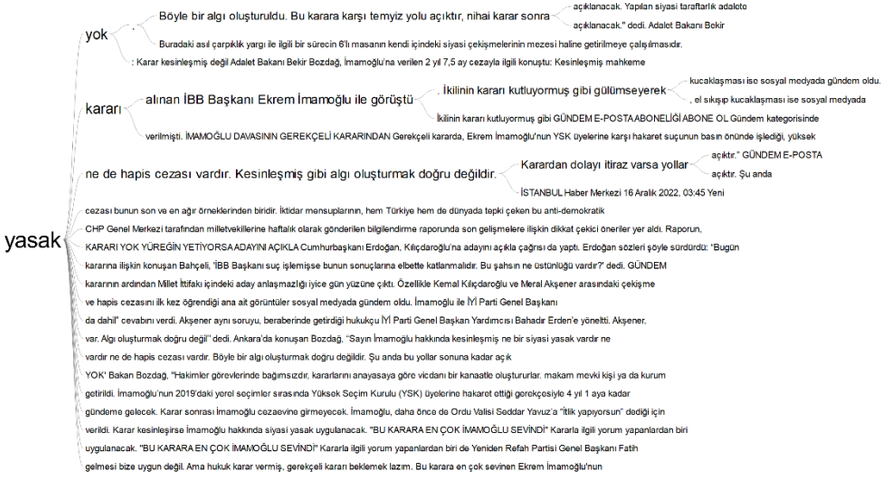

Hakaret sözcüğünün her iki gazetedeki kelime ağacı incelendiğinde, Sözcü Gazetesinin olayı ağırlıklı olarak "iddia" temeline dayandırarak sunduğu görülürken, Yeni Şafak gazetesinin ise direk olarak hakaretin gerçekleştirildiği kesinliği temelinde yani "hakaret davası" temeline dayandırarak sunduğu görülmektedir.

Tablo 8 Etkileşimli kelime ağacı: "Yasak…" (Sözcü)

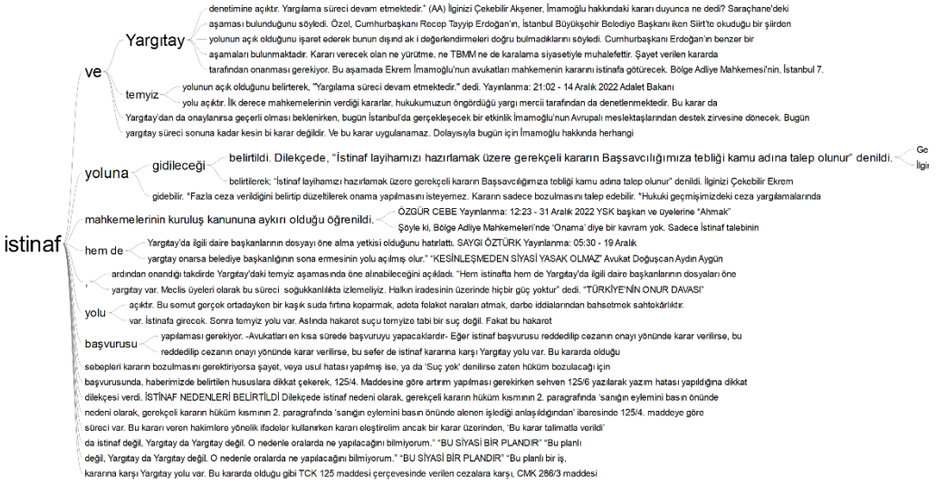

Tablo 9 Etkileşimli kelime ağacı: "Yasak…" (Yeni Şafak)

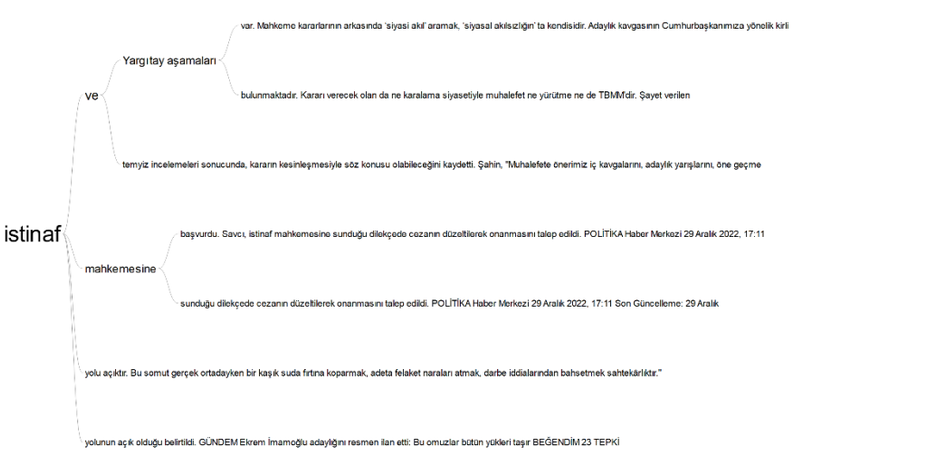

Yasak kararının her iki gazetedeki cümle içinde kullanıldığını gösteren kelime ağaçları incelendiğinde; Sözcü Gazetesinin kesinleşmiş bir yasak yaklaşımını benimsediği, sık bir şekilde de dile getirdiği görülmektedir. Yeni Şafak Gazetesinin ise "yasak kararı" ifadesini haberlerinde çok yinelemediği ve kesinleşmiş böyle bir kararın olmadığını ifade ettiği saptanmıştır.

Tablo 10 Etkileşimli kelime ağacı: "İstinaf…" (Sözcü)

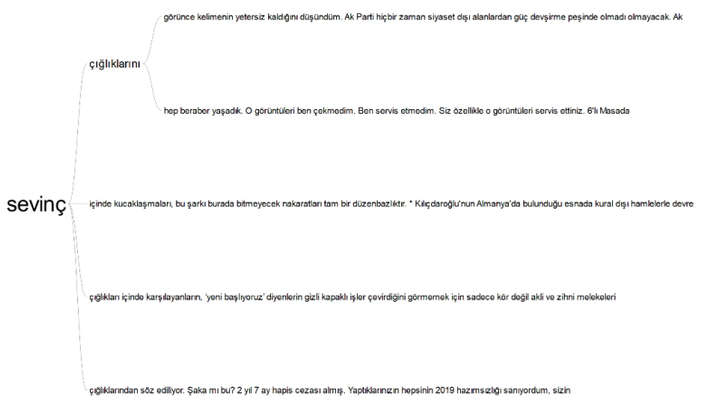

Tablo 11 Etkileşimli kelime ağacı: "İstinaf…" (Yeni Şafak)

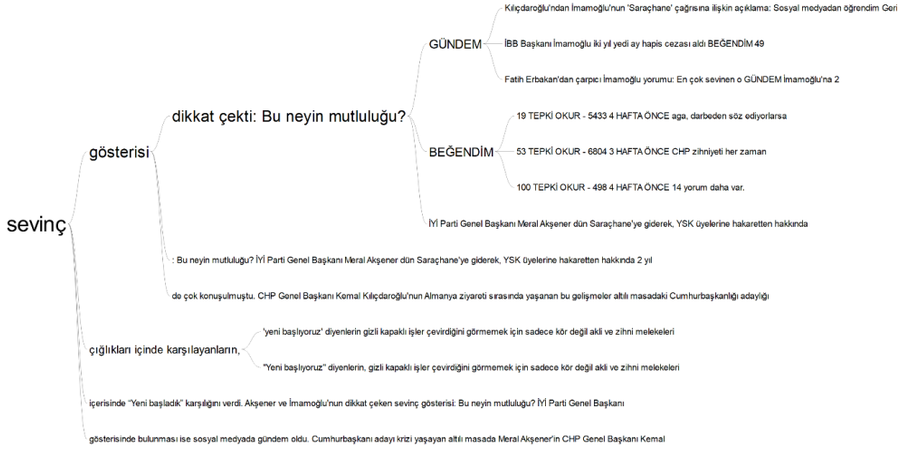

Her iki gazetenin istinaf mahkemesine ait kelime ağacı incelendiğinde Sözcü ve Yeni Şafak Gazetelerinin konunun istinafa taşınacağına yönelik niceliksel anlamda birbirinden farklı sayıda haber yapmış olsalar da haberin içeriği anlamında aynı nitelik oranında haber yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 12 Etkileşimli kelime ağacı: "Sevinç…" (Sözcü)

Tablo 13 Etkileşimli kelime ağacı: "Sevinç…" (Yeni Şafak)

"Sevinç" kararının her iki gazetedeki cümle içinde kullanıldığını gösteren kelime ağaçları incelendiğinde; Sözcü gazetesinin "sevinç…" kelimesini çok az ve nitelik olarak kararın dışında gerçekleşen bir durumla bağdaştırarak kullandığı görülmektedir. Yeni Şafak Gazetesi ise Sözcüyle kıyaslandığında "sevinç…" kelimesini çok fazla kullandığı ve nitel olarak muhalefetin (başta İmamoğlu ve Akşener Görselleri kullanarak) çıkan karara sevindiklerini ve bunun artalanında yatan sebebi sorgulayıcı haberler yaptığı saptanmıştır.

Sonuç

Sözcü gazetesinin kararın alındığı ilk günden itibaren yüksek sayıda haber yapması; durumu önemsediğinin, hatırlanarak gündemde kalmaya devam etmesi olarak yorumlanmaktadır. 18 günde yaptığı 127 haber bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Yeni Şafak gazetesi ise ilk gün konuya dair haber yapmaması ve 18 günlük sürede yalnızca 44 haber üretmesi konuyu gündemde çok fazla tutmak istemediğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. İki-Vaka Modeli yöntemiyle belirlenen kodların karşılaştırıldığı Tablo 4 incelendiğinde; kavramların gazeteler tarafından kullanılma sıklığının, toplamda yapılan haber sayısıyla pozitif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Ancak konuyla alakalı toplam haber sayısı çok düşük olmasına karşın Yeni Şafak Gazetesi İmamoğlu'nun aldığı ceza süresini (2 yıl 7 ay 15 gün), istinaf ve sevinmek kavramını Sözcü Gazetesine kıyasla daha fazla kullanmıştır. "İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu" sıfatının her iki gazete tarafından ne sıklıkla kullanıldığını gösteren tablo (5) verilerine göre; Sözcü gazetesinin, konuyu aktarırken İmamoğlu'nun sürekli olarak İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı sıfatını cümlelere ön ek koyarak haberlerini oluşturduğu görülürken, Yeni Şafak Gazetesinin bu kullanımı daha az tercih ettiği görülmektedir. Sözcü gazetesi hakaret olayını edilgen bir yapı üzerinden ve "hakaret ettiği iddiası…" temelinde verirken, Yeni Şafak Gazetesi "hakaret ettiği iddiası…" yerine "hakaret davası…" temelinde etken bir dil kullanarak vermiştir. Sözcü Gazetesi haberlerinde "siyasi yasak" kararının kesinleşmiş gibi ve çok sık ifade ederken, Yeni Şafak ise henüz netleşmeyen bir karar olarak baktığı ve çok az ifade ettiği görülmüştür. Konunun istinafa gideceğini her iki gazete objektif olarak verse de bu durumu haber metinlerinde Yeni Şafak daha önde tutarken, muhalefetin kesinleşmemiş cezadan doğan mağduriyeti kullanmakla itham etmektedir. Sözcü Gazetesi ise konunun istinafa gitme meselesini daha arka planda tutmakta, ön planda ise verilen 2 yıl 7 ay 15 gün hapis kararını sunmaktadır. Yeni Şafak Gazetesi aynı zamanda Akşener ve İmamoğlu'nun birbirine sarılmalarını "verilen karar kutlanıyor" imajıyla sunduğu saptanmıştır. Netice itibariyle gazetelerin sahip oldukları ideoloji, haber metinlerinin yazımında kullanılan kelime ve cümle yapılarını, haber yapma sayılarını etkilediği saptanmıştır.

Kaynakça

Özer, Ö. (2012). Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili. Ö. Özer içinde, *Haberi Eleştirmek* (s. 121-160). Konya: Literatürk.

ARIK, M. B. (2009). Hrant Dink Cinayeti Haberlerinin Söylemi. M. Şeker, & N. T. Şeker içinde, *Terör ve Haber Söylemi* (s. 241-290). İstanbul: Literatürk.

Dijk, T. V. (2020). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban, Z. Özarslan, B. Çoban, & Z. Özarslan (Dü) içinde, *Söylem ve İdeoloji* (Z. Özarslan, Çev., s. 15-100). İstanbul: Su Yayınları.

Eagleton, T. (2020). *İdeoloji.* (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fairclough, N. (2020). Dil ve İdeoloji. B. Çoban, Z. Özarslan, B. Çoban, & Z. Özarslan (Dü) içinde, *Söylem ve İDeoloji* (B. Çoban, Çev., s. 121-136). İstanbul: Su Yayınları.

Günay, V. D. (2018). *Söylem Çözümlemesi.* İstanbul: Papatya.

İnal, A. (1996). *Haberi Okumak.* İstanbul: Temuçin Yayınları.

İrvan, S. (2014). *Medya Kültür Siyaset.* Ankara: Pharmakon Yayınevi .

Küçük, M. (1999). *Medya İktidar İdeoloji.* Ankara: Ark.

Karaduman, S. (2007). Medyatik Gerçeklikte Kimlik Temsilleri: Televizyon Haberlerinin Aktörleri Üzerine Düşünceler . *Selçuk İletişim,* s. 45-56.

Karaduman, S. (2011). Televizyon Haberlerinde Terörizm Olgusunun TRT'nin Haber Söylemi Bağlamında İncelenmesi . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* s. 359-374.

Karaduman, S. (2017). Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 4*(2), s. 31-46.

Sancar, S. (2020). *İdeolojinin Serüveni.* Ankara: İmge Yayınevi.

Wilson, J. (2020). Politik Söylem. B. Çoban, Z. Özarslan, B. Çoban, & Z. Özarslan içinde, *Söylem ve İdeoloji* (Z. Özarslan, Çev., s. 101-120). İstanbul: Su Yayınları.